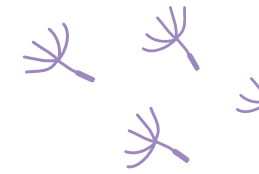

Land uit de natuur

Op de uitgestrekte uiterwaarden van de IJssel aan de noordkant van Deventer vind je een jonge, goedlachse boerin. Annette Harberink (37) is met niets begonnen. Nu beheert ze meer dan 150 hectare land, melkt 80 koeien en produceert haar eigen graan. Ze combineert landbouw met natuurbeheer, verhoging van biodiversiteit, watermanagement, educatie en recreatie. Omdat ze antwoord biedt op maatschappelijke vraagstukken die onderdeel zijn van de kaders Natura 2000 en Ruimte voor de Rivier, kan ze natuurland pachten van Stichting IJssellandschap.

Tekst: Leonardo van den Berg, Elske

Hageraats / Foto's: Dick Boschloo

Annette komt niet uit een boerengezin. "Ik kwam als kind veel op landbouwbedrijven voor vakantiewerk. Maar het was vooral vanuit de linkse hoek dat ik met biologisch eten in aanraking kwam en dacht: lijkt me een goede manier om de wereld te verbeteren." Ze volgt een opleiding aan Warmonderhof en werkt op verschillende boerderijen, tot ze bedrijfsleider wordt bij Zonnehoeve in Zeewolde (pag 41). Als Zonnehoeve in 2006 de transitie wil maken naar een maatschap, staat Annette voor de keuze: stap ik in de maatschap of wil ik een eigen bedrijf? Ze kiest voor een eigen bedrijf en begint met het rondsturen van sollicitatiebrieven naar grondeigenaren. Eén daarvan is Stichting IJssellandschap. De stichting heeft grond beschikbaar voor pacht. Maar voordat Annette er ecologisch kan gaan boeren, krijgt ze te maken met tal van regelingen en instanties.

Het land ligt aan de uiterwaarden, het domein van Rijkswaterstaat. Waterberging en -afvoer staan voorop. Het land is bovendien een natuurgebied waar de provincie Overijssel geen 'vervuilende emissieboerderij' wil. Het is niet makkelijk om deze partijen te overtuigen dat het een goed idee is er een boerderij te bouwen en koeien te melken. De goede samenwerking met Stichting IJssellandschap blijkt cruciaal. Annette: "Het is een onmogelijk proces geweest. Je mag niet bouwen in de uiterwaarden en geen boerderij bouwen op een natuurterrein. Als team, samen met de verpachter, hebben we het voor elkaar gekregen. We hebben Rijkswaterstaat en de provincie ook overtuigd dat

ze ons goed moeten betalen voor het beheer. Anders zou het niet doorgaan."

Rijkswaterstaat wil gras, kort en netjes. Melkvee kan hiervoor zorgen. "Wij zeiden: 'dan moeten we wel een stal hebben voor de koeien. Ze moeten gemolken worden, twee keer per dag.' Uiteindelijk overtuig je ze, de win-win is groot genoeg." De provincie Overijssel bleek een lastiger noot om te kraken. Maar het plan om een volledig gesloten kringloop te realiseren, zonder aanvoer van voer en meststoffen, helpt de provincie over de brug. Samen met Stichting IJssellandschap overwint Annette ook andere uitdagingen, zoals wijzigingen van het bestemmingsplan, B-vergunningen, milieuvergunningen en bouwvergunningen.

Advies van wijze boeren

Eind 2013 is het huis klaar en kan Annette op de boerderij gaan wonen. Ook dan krijgt ze te maken met keuzes en risico's. "Als je op een bestaand bedrijf werkt, werk je vooral samen of is er een ervaren boer aanwezig. Als je een bedrijf overneemt vanuit huis heb je dat natuurlijk automatisch. Maar als je alléén een bedrijf begint... Ik dacht dat ik het na tien jaar wel in de vingers had. Maar dan sta je daar in het voorjaar: kan ik het land al op om te ploegen, of is het toch te nat?" Annette krijgt advies. Maar niet van organisaties. Ze heeft haar eigen adviescommissie samengesteld, bestaande uit mensen "die er verstand van hebben". Een van hen is melkveeboer Max van Tilburg. Annette: "Die komt op het bedrijf, loopt de stal in en zegt: 'gooi het kuil dicht en blijf wat langer hooi voeren.' Wijze boeren die zeggen, 'je loopt

JAAP STARKENBURG,

DIRECTEUR STICHTING IJSSELLANDSCHAP:

"BOEREN EN NATUUR HOREN BIJ ELKAAR. OOK IN MIJZELF ZIJN BEIDE VERENIGD: IK BEN BOERENZOON EN BIOLOOG. HET DOET ME VERDRIET DAT BOEREN EN NATUUR ZO UIT ELKAAR ZIJN GEGROEID, DAT DE LANDBOUW TOTAAL NATUURARM IS GEWORDEN EN DE NATUUR DAARENTEGEN ZWAAR BESCHERMD IS MET REGELS EN VERGUNNINGEN. DAT IS UITEINDELIJK NIET DUURZAAM."

"IN VEEL UITERWAARDEN MOETEN BOEREN VERDWIJNEN OM RUIMTE TE MAKEN VOOR NATUUR. IN 2001 BEN IK ECHTER BEGONNEN MET HET PLAN OM EEN BOER IN TE ZETTEN ALS BEHEERDER VAN DE NATUUR LANGS DE IJSSEL. IK HAD MOOIE VOORBEELDEN VAN 'BOEREN-RIVIER-NATUUR' GEZIEN BIJ DE LOIRE EN DE ELBE. ANNETTE PASTE HIERBIJ. ZE HEEFT NIET ALLEEN HET HART OP DE GOEDE PLEK EN EEN NUCHTER VERSTAND, MAAR ZE ZAG HET ALS KANS OM IETS NIEUWS TE ONTWIKKELEN. IK ZOCHT NIET EEN BOER DIE PUUR OP PRODUCTIE WAS GERICHT, MAAR EEN 'OMGEVINGSONDERNEMER': IEMAND DIE BEREID IS VANUIT DE ECOLOGIE TE WERKEN, WAARIN DE DYNAMIEK VAN DE RIVIER MET HOOG EN LAAG WATER EEN BELANGRIJKE ROL SPEELT. IN ONS PLAN KRIJGEN LANDSCHAPSARCHITECTUUR, EDUCATIE EN RECREATIE OOK AANDACHT. VOOR NEDERLAND IS DIT EEN TOTAAL NIEUW CONCEPT. WE HEBBEN DAN OOK VEEL MOETEN PRATEN OM ALLE PARTIJEN MEE TE KRIJGEN. HET IS EEN WONDER DAT HET IS GELUKT. HOE WE DAT VOOR ELKAAR KREGEN? DE BASISFILOSOFIE SPRAK MENSEN AAN. UITEINDELIJK GING IEDEREEN ERIN GELOVEN."

te kloden, dat moet je beter doen', dat is handig."

Bedrijfsinrichting

Nu staat het er, een voor Nederlandse begrippen extensief bedrijf met tachtig koeien en zestig stuks jongvee. Het zijn MRIJ-koeien – Maas, Rijn, IJssel –, authentiek voor de regio en met een dubbel doel: melk en vlees. De melk wordt via de coöperatie Eko Holland verkocht, het vlees aan de slager in Noord- en Zuid-Holland, als 'Oud-Hollandse Runderrassen'. Melk en vlees omvatten tweederde van de inkomsten. De rest komt uit natuur- en waterbeheer.

Om in de toekomst overstromingen te voorkomen, worden onder toezicht van Rijkswaterstaat bij knelpunten in de grote rivieren maatregelen getroffen om water makkelijker af te voeren. Zo zijn er brede geulen gegraven naast de rivier. Dit stelt strikte eisen aan het beheer van de uiterwaarden. Annette: "Dat is per vierkante meter vastgesteld. Het gras mag dan bijvoorbeeld niet langer zijn dan 10 centimeter, er mag niet meer dan 10% kruidachtige vegetatie staan en niet meer dan 1% houtachtige vegetatie." Het is ook veel werk om de oevers van de nieuw uitgegraven geulen glad te houden.

Voor de provincie Overijssel zorgt Annette voor natuurbeheer: het beheer van botanisch grasland, akkers en weidevogels en het beheer van alle

landschapselementen, zoals hagen, heggen, het maaien van poelen en knotten van wilgen. Annette denkt dat dit soort samenwerkingen in de toekomst gebruikelijker zullen worden. "Instanties gaan steeds vaker denken: wij kunnen het beheer niet betalen, misschien kan de boer het voor minder."

Annette heeft de landbouwgrond in de uiterwaarden omgevormd tot hooiland en grasweide. Haar koeien grazen in de lage uiterwaarden om te voorkomen dat de randen van de nieuw uitgegraven geulen dichtslibben. De akkers in de hoge uiterwaarden, ongeveer 30 hectare, worden gebruikt om graan te verbouwen, dat dient als voer voor de koeien. "De helft van de akkerbouwgewassen is bestemd voor de koeien. De andere helft wordt verkocht als krachtvoer. Ik koop zelf geen krachtvoer in." De wens is om de akkerbouw tak zo te ontwikkelen dat het graan ook geschikt is om bijvoorbeeld brood van te maken. De stalmest uit de potstal wordt dan weer gebruikt op het land. Zo probeert Annette de gesloten kringloop te realiseren.

Het gebied is toegankelijk voor bezoekers. Die kunnen er wandelen. Annette verzorgt regelmatig rondleidingen en excursies en er wordt een observatorium gebouwd waar mensen het landschap kunnen ervaren. Middel-

bare scholieren volgen weleens een aardrijkskundeles op het land of ze komen de genetische variatie van de veestapel berekenen.

Toekomst

Annette wil kaas gaan maken en bier brouwen van haar eigen graan. Exacte plannen kan ze niet maken. "In principe verschraal ik natuurlijk ook mijn land. Het kan best zijn dat ik over tien jaar geen tachtig koeien meer kan melken en dat ik dan maar voldoende voer heb voor zestig koeien." Bovendien moet ze vrij snel aflossen, omdat ze pachter is. Maar ze schat in dat dat met tachtig koeien in twaalf jaar tijd moet lukken. De eerstkomende acht, negen jaar zijn de pittige jaren, dan volgen drie jaren waarin ze wat meer ruimte heeft. "En de acht jaar daarna heb ik het gewoon goed. Dat moet ook, want dan moet ik m'n pensioen verdienen." Als er twintig jaar zijn verstreken kan iemand anders het bedrijf overnemen. Met een knipoog zegt Annette: "Heel makkelijk, die hoeft alleen de koeien te kopen, 't oud ijzer en voor een prikkie de stalinrichting, die is dan toch afgeschreven. En dan kan ik op mijn 55e met pensioen." Waar gaat Annette dan heen? Ze lacht: "Dan ga ik lekker met héél veel privacy in de stad wonen."